

T.C.
ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞI
Strateji Geliştirme Başkanlığı

7/21857 Gk 29

7/29970

Sayı :30824082-610/13727297
Konu :Yazılı Soru Önergeleri

06 Ekim 2025

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Milletvekilllerimiz tarafından şahsıma yöneltilen ve ilişik listede; TBMM Esas numaraları ve konuları belirtilen yazılı soru önergeleri incelenmiş olup, söz konusu önergelerde yer alan hususlara ilişkin cevaplarımız ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Murat KURUM
Bakan

EK:

-Dosya (1 Takım)

7/29739 GK 4

**HAKKARİ MİLLETVEKİLİ
SAYIN ÖZNUR BARTİN'İN
TBMM 7/29739 ESAS SAYILI
YAZILI SORU ÖNERGESİNE
İLİŞKİN SORULAR VE CEVAPLARI**

SORULAR

Hakkâri ve Şırnak illerimiz, sadece ülkenin değil, aynı zamanda Mezopotamya'nın en kadim ve kırılgan ekolojik havzalarından biri üzerinde yer almaktadır. Bu coğrafya; dağları, vadileri, ormanları, nehirleri ve yaylalarıyla olağanüstü bir biyolojik çeşitliliğe ev sahipliği yaparken, Kürt halkının bin yıllardır süregelen yaşam pratiklerinin, üretim biçimlerinin ve kültürel sürekliliğinin de mekânıdır. Ancak bu hassas ekosistem, son yıllarda artan merkezi müdahaleler ve sermaye odaklı projelerle ciddi bir ekolojik yıkım sürecine maruz kalmaktadır.

Hakkâri ve Şırnak'ta madencilik, hidroelektrik santralleri (HES), taş ve kum ocakları, askeri güvenlik barajları ve yol projeleriyle birlikte yürütülen doğa talanı, sadece çevreyi değil, halkın varoluşsal koşullarını da hedef almakta; ekokırım boyutlarına ulaşmaktadır. Bu projeler, halkın bilgisi ve rızası dışında, çoğu zaman askeri güvenlik bölgeleri ile iç içe geçirilerek uygulanmakta, yurttaşların yaşam alanları sermaye ve güvenlik eksenli bir tahakküm altına alınmaktadır.

Şırnak'ın Cudi ve Gabar dağlarında çok sayıda orman alanı "güvenlik" gerekçesiyle yakılmış; aynı bölgelerde madencilik faaliyetleri hızlandırılmıştır. Benzer şekilde, Uludere ve Beytüşşebap ilçelerinde çok sayıda HES projesi yerel halkın su ve tarım kaynaklarını tüketmiştir. Yine Şırnak'ta özellikle kömür, krom, çinko ve altın madenleri için verilen ruhsatlarla orman alanları yok edilmiş, yüzey suları ciddi biçimde kirletilmiş, tarımsal üretim kapasitesi çöktürülmüştür.

Hakkâri'de ise başta Şemdinli, Yüksekova, Derecik, Çukurca ve Merkez ilçe olmak üzere hemen her bölgede ruhsatlı maden sahaları genişletilmiştir. Bu projelerin pek çoğu, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) süreci işletilmeden ya da yalnızca formalite düzeyinde yürütülerek hayata geçirilmiştir. Bölgede tarım ve hayvancılıkla geçinen yurttaşlar topraksızlaştırılmış, geçimlik kaynaklarından kopartılmış ve göç etmek zorunda bırakılmıştır. 2023 yılı itibarıyla Hakkâri genelinde aktif ruhsatlı 20'nin üzerinde maden sahası bulunmakta; çoğunluğu çinko, kurşun ve kömür odaklı bu projelerin pek çoğu uluslararası veya merkezi sermaye ile ilişkilidir.

Bu yıkımın en görünür örneklerinden biri, Hakkâri'ye bağlı Kavaklı (Marinus) köyüdür. 2007'den bu yana faaliyet gösteren Sedex Resources ve Karakaya Madencilik isimli şirketlerin yürüttüğü çinko ve kurşun madeni çalışmaları, ekosistemi geri dönülemez biçimde tahrip etmiştir. Su kaynaklarının kirlenmesi, tarım alanlarının yok edilmesi ve maden atıklarıyla toprağın ve havanın zehirlenmesi, sadece doğaya değil doğrudan insan sağlığına da zarar vermektedir.

Köy halkının başlattığı hukuki mücadele sonucunda Van 5. İdare Mahkemesi tarafından maden faaliyetlerinin durdurulmasına karar verilmiş; ancak şirketin faaliyetlerini sürdürdüğü ortaya çıkmıştır. Yurttaşlar bu ihlale karşı sahaya inerek işçileri çıkartmış ve alanı korumaya almıştır. Şirketin faaliyetleri sırasında iş güvenliği önlemlerinin alınmadığı, ikinci çıkışın yapılmadığı ve ilk göçükte ölümlerin kaçınılmaz olduğu bizzat çalışanlarca ifade edilmiştir.

Bu örnek, sadece Kavaklı köyünün değil, Hakkâri ve Şırnak başta olmak üzere Kürtlerin çoğunlukta yaşadığı coğrafyadaki tüm yerleşimlerin maruz kaldığı doğa tahribatı ve yerel irade gaspı sürecinin bir parçasıdır. Bu projeler yalnızca ekonomik çıkar gözetmekle kalmamakta; aynı zamanda halkın doğayla kurduğu tarihsel bağları çözerek, üretim ve yaşam alanlarında yapısal dönüşümler yaratmakta ve toplumsal hafızada mekânsal kopuşlara neden olmaktadır.

Ekolojik kriz küresel ölçekte derinleşirken, ülkenin ekolojik açıdan en hassas bölgelerinden biri olan Kürtlerin çoğunlukta yaşadığı illerde yaşanan bu çok boyutlu ekokırım süreci, yalnızca çevre hukuku değil, insan hakları, yaşam hakkı ve kolektif varoluş açısından da derin bir krizi işaret etmektedir.

Bu bağlamda;

1-2002-2025 yılları arasında Hakkâri ve Şırnak illerinde ruhsatlandırılmış toplam maden sahası sayısı, alan büyüklükleri, ruhsat türleri ve ruhsat sahipleri kimlerdir?

2-Bu maden sahalarının kaçını için Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) süreci tamamlanmıştır? Kaç projede halkın katılımı sağlanmış, kaç projede yerel itirazlara rağmen süreç işletilmiştir?

3-Kavaklı köyünde Van 5. İdare Mahkemesi tarafından verilen yürütmeyi durdurma kararına rağmen maden şirketinin faaliyetlerini sürdürdüğü bilgisi doğru mudur? Bu ihlale karşı Bakanlığınızın denetim ve yaptırımları nelerdir?

4-Kavaklı'daki madende iş güvenliği önlemlerinin alınmadığı, ikinci çıkışın bulunmadığı ve göçük riski olduğu yönündeki iddialar hakkında Bakanlığınız veya ilgili kurumlar tarafından herhangi bir denetim yapılmış mıdır?

5-Son 23 yılda Hakkâri ve Şırnak illerinde madencilik, HES, taş ocağı gibi faaliyetler nedeniyle tahrip edilen orman, mera, su kaynağı ve tarım alanı miktarı nedir? Bu zararların telafisi için yürütülen bir program var mıdır?

6-Şırnak'ın Gabar, Cudi ve Besta bölgelerinde orman yangınları sonrası başlayan madencilik faaliyetleri Bakanlığınızın bilgisi ve onayı dahilinde mi gerçekleşmiştir?

7-Hakkâri ve Şırnak'ta, halkın doğrudan rızası olmadan başlatılan projelerde kullanılan güvenlik gerekçeleri ile sermaye çıkarları arasında nasıl bir ilişki kurulmaktadır? Bakanlığınız bu durumun doğurduğu sosyal ve ekolojik sonuçları araştırmakta mıdır?

8-Hakkâri ve Şırnak'ta doğaya zarar veren projelere karşı açılmış ve hâlihazırda devam eden dava sayısı kaçtır? Bu davaların sonuçları Bakanlığınızın proje denetim politikalarını nasıl etkilemektedir?

9-Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası çevre sözleşmeleri (Aarhus, Bern, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Paris Anlaşması vb.) kapsamında, Hakkâri ve Şırnak illerinde yürütülen doğa tahribatına karşı herhangi bir uyum, denetim ya da izleme planı bulunmakta mıdır?

10-Ekokırımın uluslararası hukukta tanınan bir çevre suçu olduğu bilinmektedir. Bakanlığınız Türkiye'de ekokırımı içeren doğa talanlarının engellenmesine ve bu suçun yasalara dâhil edilmesine dönük bir hazırlık yürütmekte midir?

11-Hakkâri ve Şırnak özelinde, ekosistem taşıma kapasitesini aşan maden ve enerji projelerinin durdurulmasına yönelik herhangi bir bölgesel ekolojik risk haritası veya stratejik çevresel değerlendirme çalışması yapılmakta mıdır?

12-Hakkâri ve Şırnak illerinde doğa tahribatı yaşanan bölgelerde ekolojik restorasyon, rehabilitasyon, ağaçlandırma ya da onarım çalışmaları planlanmakta mıdır? Varsa, kapsamı nedir?

CEVAP

ÇED Yönetmeliği'nin 9. maddesi gereğince ÇED sürecine halkın katılımını sağlamak, proje hakkında bilgilendirmek, görüş ve önerilerini almak amacıyla Halkın Bilgilendirilmesi ve Sürece Katılımı Toplantısı yapılmakta, ÇED süreci içerisinde Bakanlığımıza sunulan her bir dosya (ÇED Başvuru Dosyası, ÇED Raporu ve son olarak da Nihai ÇED Raporu) kamuoyunun bilgisine sunulmakta, proje ile ilgili halkın görüşlerine başvurulmaktadır.

1993 yılından itibaren ÇED Kararı verilen projeler Bakanlığımız ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü resmi internet sayfasında (<https://ced.csb.gov.tr/>) yer alan "ÇED Olumlu Kararları/ÇED Olumsuz ve İptal/İade Kararları" bölümünde yayınlanmakta olup sektör seçimi yapılarak verilen kararların sektörel dağılımı dâhil tüm kararlara ulaşılabilir.

ÇED İzleme-Kontrol ve çevre denetimi çalışmalarında ÇED Kararı bulunan projeler yerinde incelenerek gerek ÇED Raporları gerekse Proje Tanıtım Dosyalarında yer alan taahhütler doğrultusunda çalışılıp çalışılmadığı ve bu taahhütler kapsamında yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediği hususları irdelenmekte, aykırılıkların tespit edilmesi halinde 2872 sayılı Çevre Kanunu gereğince idari yaptırımlar ve para cezaları uygulanmaktadır.

Söz konusu işletmeye 2020 yılından günümüze kadar 10 adet denetim gerçekleştirilmiş olup bu denetimler sonucunda 2 adet idari yaptırımda toplam 194.783,00 TL İdari Para Cezası uygulanmıştır.

Bilindiği üzere Bakanlığımız (ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü); gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları yürütmekle yükümlüdür. Bakanlığımızda yürütülen ÇED süreçlerinde yürürlükte olan ÇED Yönetmeliği'nin kapsamında projenin konusu, türü ve proje için belirlenen yerin özellikleri dikkate alınarak, projeye ait dosyanın, proje kapsamında hazırlanacak olan her türlü bilgi ve dokümanın incelenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla; ÇED Başvuru Dosyasındaki bilgiler de göz önünde bulundurularak; ilgili kurum ve kuruluş temsilcileri, Bakanlık yetkilileri ile proje sahibi Projenin özelliklerine İnceleme Değerlendirme Komisyonunda Tarım ve Orman bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü), Tarım ve Orman Bakanlığı (Orman Genel Müdürlüğü), Tarım ve Orman Bakanlığı (Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü), İl Tarım ve Orman Müdürlüğü ,Bakanlığımız Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü vb. kurumlar yer almış olup, kurumlarca yetki ve sorumluluk alanında uygun görüşler alınarak Nihai karar verilmektedir.

Çevresel Etki Değerlendirme, çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerin belirlenmesi, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemler ile seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesi ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalar olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla ÇED sürecinde, HES'lerin insan ve çevre sağlığına olası etkileri ile bu etkileri önlemeye yönelik yapılacak çalışmalar ortaya konulmakta ve olumsuz etkilere karşı alınacak önlemler yer almaktadır. İşletme aşamasında meydana gelebilecek herhangi bir olumsuzluk halinde ise gerek İl Müdürlüğümüz gerekse de Bakanlığımız denetim birimi tarafından ani denetimler de yapılmaktadır.

2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili mevzuat kapsamında ÇED Yönetmeliği Ek-2 Listesinde yer alan projeler Valilikler tarafından (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü), ÇED Yönetmeliği Ek-1 Listesinde yer alan projeler Bakanlığımızca yürütülmektedir.

Bakanlığımızca odak noktası olduğumuz uluslararası sözleşmeler kapsamında biyoeekolojik, jeolojik, jeomorfolojik ve peyzaj değeri yüksek alanlarda uzmanlar tarafından 4 mevsim ekolojik temelli bilimsel araştırma raporları hazırlanmaktadır. Bu kapsamda soru önergesine konu olan illerinde dahil olduğu ÷lkemizdeki bütün alanlarda kaynak değeri yüksek alanlar ve bu alanlardaki tehditler bilimsel yöntemlerle belirlenerek bu alanların korunan alan olarak ilan edilmesi ile koruma kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilir yönetimi sağlanmaktadır. Bu doğrultuda Şırnak ve Hakkari ili içerisinde de birçok doğal sit alanı Bakanlığımızca tespit ve tescil edilmiştir.

÷lkemizdeki korunan alan ilan edilen birçok sorunlu ekosistem Bakanlığımızca izlenmekte ve öncelikli alanlar değerlendirilerek ödenek çerçevesinde çalışmalar planlanmakta ve yürüt÷lmektedir. Dip çamuru temizliği, kurak ve kumul alanların rehabilitasyonu, göl temizliği ve rehabilitasyonu çalışmaları, su kalitesi, iklim izleme, kirlilik nedenlerinin tespiti ve bu sorunlar kapsamında arıtma tesisi vb. uygulamalar hayata geçirilmektedir. Hakkari ve Şırnak ili dahilinde planlanan bir çalışmamız bulunmamaktadır.